

EHDOTUS VALTIONEUVOSTON ASETUKSEKSI ESITUTKINNASTA, PAKKOKEINOISTA JA SALAISESTA TIEDONHANKINNASTA ANNETUN ASETUKSEN 2 JA 3 LUVUN MUUTTAMISESTA

1. Asian tausta ja asetuksenantovaltuudet

Oikeusministeriö asetti heinäkuussa 2020 työryhmän, jonka tehtävänä oli tarkastella pakkokeinolain (806/2011) muutostarpeita ja valmistella tarvittavat lainsäädäntömuutokset (OM058:00/2020). Työryhmän toimikausi päättyi 31.12.2021. Työryhmässä ehdotettiin tehtäväksi useita muutoksia muun muassa pakkokeinolain 10 lukuun. Työryhmän esitykseen perustuva hallituksen esitys laeiksi pakkokeinolain ja esitutkintalain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi annettiin eduskunnalle lokakuussa 2022 (HE 217/2022 vp). Eduskunta hyväksyi esityksen helmikuussa 2023 (EV 305/2022 vp). Pakkokeinolain ja esitutkintalain muutokset tulivat voimaan 1.10.2023 (lait 452/2023 ja 453/2023).

Poliisilain (872/2011) salaisia tiedonhankintakeinoja koskevaan 5 lukuun ehdotettiin tehtäväksi pakkokeinolain 10 luvun muutoksia vastaavat muutokset eduskunnalle marraskuussa 2022 annetulla hallituksen esityksellä laiksi poliisilain muuttamisesta (HE 275/2022 vp). Eduskunta hyväksyi esityksen helmikuussa 2023 (EV 316/2022 vp). Poliisilain muutokset tulivat voimaan 1.10.2023 (laki 492/2023).

Eriyisesti pakkokeinolakiin ja poliisilakiin tehdyt muutokset ovat aiheuttaneet tarpeen tarkistaa myös esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta annetun valtioneuvoston asetuksen (122/2014) eräitä säännöksiä.

Poliisilain 5 luvun 65 §:n mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä salaisten tiedonhankintakeinojen käytön järjestämisestä ja valvonnasta sekä toimenpiteiden kirjaamisesta ja valvontaa varten annettavista selvityksistä.

Pakkokeinolain 10 luvun 66 §:n mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä salaisten pakkokeinojen käytön järjestämisestä ja valvonnasta sekä toimenpiteiden kirjaamisesta ja valvontaa varten annettavista selvityksistä.

Pakkokeinolain 11 luvun 4 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkemmat säännökset pakkokeinojen käytön kirjaamisesta.

2. Valmistelu

Ehdotus valtioneuvoston asetukseksi on valmisteltu virkatyönä sisäministeriössä ja valmistelun aikana on kuultu oikeusministeriötä.

Sisäministeriö lähetti 26.1.2024 asetusluonnoksesta lausuntopyynnön 16 eri taholle. Lausunnon antoi yhdeksän tahoja. Syyttäjälaitos, Poliisihallitus, puolustusministeriö, Helsingin käräjäoikeus, valtiovarainministeriö, Turun hovioikeus ja suojelupoliisi pitävät esitettyjä muutoksia perusteltuina.

Syyttäjälaitos piti toivottavana, että vastaavat muutokset valmisteltaisiin myös muiden salaisia pakkokeinoja toteuttavien viranomaisten säännöksiin. Myös Tulli ja Sisäministeriön rajavartio-osasto pitivät tärkeänä, että asiaan kiinnitetään huomiota. Valtiovarainministeriö totesi lausunnossaan valmistelewansa vastaavat muutokset salaisista paikkokeinoista ja salaisista tiedonhankintakeinoista Tullissa annettuun valtioneuvoston asetukseen (152/2017) sen jälkeen, kun rikostorjunnasta Tullista annettuun lakiin esitetyt muutokset on tehty.

Sisäministeriön rajavartio-osasto totesi lausunnossaan, että rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain (108/2018) salaisia tiedonhankintakeinoja koskevia eräitä säännöksiä on muutettu niin, että säännökset vastaavat pakkokeinolain ja poliisilain 1.10.2023 voimaan tulleita muutoksia. Tämä johdosta rajavartio-osasto ehdotti lausunnossaan, että nyt muutettavana olevan valtioneuvoston asetuksen 3 luvun 3 §:n johdantokappaleeseen lisättäisiin viittaus myös rikostorjunnasta Rajavartiolain annetun lain 18 §:n uuteen 5 momenttiin.

Suojelupoliisi ehdotti lausunnossaan yksittäisenä huomiona, että asetuksen 19 §:n sisällöllisten muutosten johdosta näyttäisi olevan asiallista muuttaa myös pykälän otsikkoa.

Oikeusministeriö, oikeusasiamies, keskusrikospoliisi ja liikenne- ja viestintäministeriö ilmoittivat, että niillä ei ole lausuttavaa asiassa.

Lausuntokierroksen jälkeen asetusehdotus ja perustelumuistio on viimeistely virkatyönä sisäministeriössä. Asetusehdotusta on muutettu sisäministeriön rajaosaston sekä suojelupoliisin lausunnoissaan esittämien ehdotusten mukaisesti.

Asetusehdotusta ei ole tarkastettu oikeusministeriön laintarkastuksessa asian kiireellisyyden vuoksi.

3. Säännöskohtaiset perustelut

2 luku Pakkokeinot

1 §. Kiinniottamisen ja pidättämisen kirjaaminen. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi niin, että momentin 1 kohdasta poistetaan sanat ”tai pidätetyn”, 2 kohdasta poistetaan ”tai pidätettyä” ja 3 kohdasta poistetaan ”tai pidättämisen”. Lisäksi momentin 3 kohtaan lisätään kirjausvelvollisuuden piiriin se, milloin pakkokeinolain 2 luvun 10 §:n 3 momentissa tarkoitettu jäljennös on toimitettu pidätetylle.

Muutokset liittyvät pakkokeinolain 2 luvun 10 §:ään tehtyyn muutokseen (laki pakkokeinolain muuttamisesta 452/2023). Tässä yhteydessä kyseiseen pykälään lisättiin uusi 3 momentti, jonka mukaan pidättämisestä on tehtävä kirjallinen päätös, jossa lyhyesti mainitaan tiedot rikoksesta, josta pidätettyä epäillään, ja pidättämisen peruste. Pidättämistä koskevasta päätöksestä on ilman aiheetonta viivytystä toimitettava jäljennös pidätetylle.

Lisäksi pykälän ruotsinkieliseen kieliasuun tehtäisiin kielellinen tarkistus, joka ei muuta sisältöä.

3 luku Salaiset pakkokeinot ja salaiset tiedonhankintakeinot

2 §. Pöytäkirja telekuuntelusta. Pykälän 1 momentin johdantolausetta ehdotetaan muutettavaksi niin, että siihen lisättäisiin viittaukset myös pakkokeinolain 10 luvun 5 §:n 4 momenttiin ja poliisilain 5 luvun 7 §:n 4 momenttiin.

Pakkokeinolain muutoslain yhteydessä pakkokeinolain 10 luvun 5 §:ään lisättiin uusi 4 momentti, jonka mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää toimenpiteen kohteena olevista teleosoitteista tai telepäätelaitteista lukuun ottamatta tilanteita, joissa epäilty on tuntematon. Päätöksessä on mainittava perustelut toimenpiteen kohteena olevien teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden valitsemiselle.

Poliisilain muuttamisesta annetun lain (492/2023) yhteydessä poliisilain 5 luvun 7 §:ään lisättiin uusi 4 momentti, jonka mukaan pidättämiseen oikeutettu poliisimies tai suojelupoliisin päällystöön kuuluva poliisimies päättää toimenpiteen kohteena olevista teleosoitteista tai telepäätelaitteista lukuun ottamatta tilanteita, joissa 3 momentin 2 kohdassa tarkoitettu henkilö on tuntematon. Päätöksessä on mainittava perustelut toimenpiteen kohteena olevien teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden valitsemiselle.

Koska kirjausvelvollisuuden piiriin kuuluvat asiat mainitaan laissa, niitä ei ole tarpeen toistaa asetuksessa.

Lisäksi pykälän ruotsinkieliseen kieliasuun tehtäisiin kielellinen tarkistus, joka ei muuta sisältöä.

3 §. Pöytäkirja televalvonnasta. Pykälän 1 momentin johdantolausetta ehdotetaan muutettavaksi niin, että siihen lisättäisiin viittaukset myös pakkokeinolain 10 luvun 9 §:n 5 momenttiin, poliisilain 5 luvun 10 §:n 7 momenttiin ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 18 §:n 5 momenttiin.

Pakkokeinolain muutoslain yhteydessä pakkokeinolain 10 luvun 9 §:ään lisättiin uusi 5 momentti, jonka mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää toimenpiteen kohteena olevista teleosoitteista tai telepäätelaitteista lukuun ottamatta tilanteita, joissa epäilty on tuntematon. Päätöksessä on mainittava perustelut toimenpiteen kohteena olevien teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden valitsemiselle.

Poliisilain muutoslain yhteydessä poliisilain 5 luvun 10 §:ään lisättiin uusi 7 momentti, jonka mukaan pidättämiseen oikeutettu poliisimies tai suojelupoliisin päällystöön kuuluva poliisimies päättää toimenpiteen kohteena olevista teleosoitteista tai telepäätelaitteista lukuun ottamatta tilanteita, joissa 6 momentin 2 kohdassa tarkoitettu henkilö on tuntematon. Päätöksessä on mainittava perustelut toimenpiteen kohteena olevien teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden valitsemiselle.

Lailla rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamisesta (990/2023) kyseisen lain 18 §:ään lisättiin uusi 5 momentti, jonka mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää toimenpiteen kohteena olevista teleosoitteista tai telepäätelaitteista lukuun ottamatta tilanteita, joissa 4 momentin 2 kohdassa

tarkoitettu henkilö on tuntematon. Päätöksessä on mainittava perustelut toimenpiteen kohteena olevien teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden valitsemiselle.

Koska kirjausvelvollisuuden piiriin kuuluvat asiat mainitaan laissa, niitä ei ole tarpeen toistaa asetuksessa.

Lisäksi pykälän ruotsinkieliseen kieliasuun tehtäisiin kielellinen tarkistus, joka ei muuta sisältöä.

9 §. Poliisin peitetoiminnan järjestäminen. Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi niin, että keskusrikospoliisin päällikkö, suojelupoliisin päällikkö ja poliisilaitoksen päällikkö määräisivät kukin yksikössään peitetoiminnan toteuttamisesta vastaavan salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen lisäksi salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai suojelupoliisin päällystään kuuluvan poliisimiehen.

Keskusrikospoliisin päällikkö ja poliisilaitoksen päällikkö voisivat määrätä yksikössään ainoastaan peitetoiminnan toteuttamisesta vastaavan salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen ja salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen, ja suojelupoliisin päällikkö ainoastaan peitetoiminnan toteuttamisesta vastaavan suojelupoliisin päällystään kuuluvan poliisimiehen.

Nykyisessä asetuksessa velvoitetaan määräämään ainoastaan peitetoiminnan toteuttamisesta vastaava salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu poliisimies, jonka legaalimääritelmästä säädetään poliisilain 5 luvun 7 §:n 1 momentissa. Edellä mainittu poliisilain säännös sisältää myös suojelupoliisin päällystään kuuluvan poliisimiehen määritelmän. Pakkokeinolain 2 luvun 9 §:n 1 momentti sisältää pidättämiseen oikeutetun virkamiehen määritelmän, jota käytetään pakkokeinolain mukaisia toimivaltuuksia sovellettaessa. Tämän takia asetuksen säännöstä on tarpeen täsmentää niin, että sen piiriin lukeutuvat myös peitetoiminnan toteuttamisesta vastaava salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies sekä suojelupoliisin osalta peitetoiminnan toteuttamisesta vastaava suojelupoliisin päällystään kuuluva poliisimies. Suojelupoliisia koskeva muutos on tarpeen sen vuoksi, että suojelupoliisin esitutkintaviranomaisasema on poistunut vuonna 2019, minkä jälkeen suojelupoliisissa ei ole ollut pidättämiseen oikeutettuja poliisimiehiä.

11 §. Poliisin toteuttaman valeoston järjestäminen. Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan tehtäväksi vastaavanlainen muutos kuin edellä 9 §:n 2 momenttiin.

19 §. Tiedonhankinnan suojaamisen järjestäminen. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan tehtäväksi vastaavanlainen muutos kuin edellä 9 §:n 2 momenttiin. Lisäksi pykälän otsikko ehdotetaan muutettavaksi vastaamaan pykälän muutettua sisältöä.

Ruotsinkieliseen asetustekstiin tehtäisiin kielellinen tarkistus korjaamalla sanan svara tilalle ansvara.

4. Voimaantulo

Ehdotetun voimaantulosäännöksen mukaan asetuksen on tarkoitus tulla voimaan 24 päivänä huhtikuuta 2024.

Esitetään, että valtioneuvosto antaa asetuksen esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta annetun valtioneuvoston asetuksen 2 ja 3 luvun muuttamisesta.